GOAR.

VELUT
ARBOR
ÆVO

GOAR.

GOAR.

Báseň

Vítězslava Hálka.

II. vydání.

V PRAZE.
V komisi knihkupectví Dra. Grégra a Ferd. Dattla.
1875.

Tiskem a nákladem dra. Edv. Grégra.

I.

I.

Volnosti! Národův ty zlaté věno,
ušlapána člověkem až k ustrnutí,
ty dítě bolestného procitnutí
a vražděné zas, sotva narozeno!
Buď pozdraven, ty svite v tuhé mlze,
ty růže spanilá a plná těchy:
tvé kořeny — to lidstva dávné vzdechy,
a rosa tvá — to horké naše slze.
Tys píseň písní, kterou lidstvo skládá;
kdo slyší tě, okřívá v srdci vřelém,
kdo pojme tě, stává se spasitelem,
kdo zpívá tě, na kříži v bolech strádá.
Ty chráme velebný! kam oko patří:
za každou šlépěj svaté na smrt vlekli,
za každý kámen krve proudy tekly,
by ti, kdo vejdou, v něm se stali bratří.

Ty vznešený jsi cedr nad Libanem;
stín upachtěné hrudi chladu skytá,
a vůní dýše hlava porozvitá,
kdy ruka sprostá rozklácí tě lanem.
Ty matko milostná, již duch můj světí!
Že z ňader tvých života mléko pili,
vyhnanstvím se ti za to odměnili,
a kdo tě vyhnali, jsou tvoje děti.
Vidím tě, svatá, ve postavě bědné;
ku skalám přikována božská ruka
a hlavu zasypaly smíchu muka:
kdy zase lidstvo s tebou na trůn sedne?

II.

Svým srdcem puzen, ladě struny k zpěvu,
po lidstva útrapách sem bloudil duchem;
pode mnou dřímal svět v úmlku hluchém,
a hvězdy svítily mu na úlevu.
Mně kolem nesly postavy se divné:
půl nedostupné, půl zas oku známé,
má paměť svítí, svit se na nich láme,
a přece vše zas v milém ladu živne.
Vší mocí mysl moje k nim se tlačí,
úchvatná touha prsa mocně tísní,
za nimi tlačí ven se roje písní,
jak včelky z oulu, kam jim křídlo stačí.
A mžikem zanesly mne v dálné země;
jak mléčná dráha proudy řek se břesknou,
jak bílé stužky města, vsi se lesknou,
jak krky labutí pne hor se témě.
My stanem na temeni vrchů holém.
Vidím tu kraj pln rozkoše a vnady,
travnaté břehy, kvetoucí z nich sady,
a pilnost lidskou zelenat se polem.

Hor modrých řada táhlá obzor vroubí:
jak dívku ženich, objímají zemi,
a šumných hájů zelenavé lemy —
je jasné mráčky s nebes světlem snoubí.
Podivná noc, kde zřím vše, jako ve dne:
praménků zrcadlo i růže rdění,
i ptáka podřimovat v polosnění,
i drobnou mušku, kdy na kvítko sedne.
Tou krásou spoután, duch se v pohled tratí;
vždyť kraj ten zemi mé tak podobá se,
že srdce tu jak doma ujímá se,
a člověk sobě s těží jen se vrátí.
„Kýž znám tvé osudy, ty milá země!“
volám a toužím v svatém zanícení.
To sotva vyřknu, kolem vše se mění,
a jinoch krásný přistupuje ke mně.
Oděný světlem, v pohledu tak vážný,
promluvil slova nade všecko blažší:
„Nuž poznej je a budou tobě dražší;
já národů jsem od věků duch strážný.“
Bych odpověděl, selhal jsem se v hlase.
On sedna ke mně, zvukem písně jemné
rozevřel listy knihy přetajemné —
co slyšel jsem, to povídám vám zase.

III.

Zle vládnul kníže Goar svému lidu.
Ne aby dozrál plod lidského štěstí,
on květy srážel sobě hrdou pěstí —
strom nahý stál, a lid znal jenom bídu.
A vtlačily se k trůnu cizé rody,
jej obehnali nesestupnou hrází;
žeť milost boží na trůn krále sází:
lid slzy ronil a král slavil hody.
Lid poddán jest a kníže sedí výše;
chleb může vínem být, i potem zmáčen,
kdo níže stojí, níže budiž tlačen,
a trpět může, pokud člověk dýše.
Toť slova rádců, kdy rozhřáti vínem.
Lakotným naslouchá jim Goar uchem,
a jak mají být jeho činů duchem,
tak dbá zas on, by hned se stala činem.
I pěvce zakoupili jemu zlatem.
A struna, jejíž písně požehnané,
jak srdce dívčino, kdy láskou vzplane,
tu zprzněna, ta krále slaví chvatem.

A s jásotem tu přilhána jí cena,
neb krále postavila v řady reků;
slov neslušno dbát pošetilých věků,
že píseň zákupná je zatracena.
A Goar chová svědomí si čisté;
nermoutí výrokem se dějin světa,
vždyť výrok ten před jeho zrakem vzkvětá,
a z květu plody na světě prý jisté.
On neptá se, jak o něm národ soudí:
máť vojska dost a jeho síla v meči:
a dotlouká-li srdce v smrtném křeči,
tuť na rty kletbu více nevyloudí.
Poslední blaha pablesk hasnul v kraji,
v němž tichou modlitbu již žoldnéř stihá;
ba, když se bledá luna s nebe mihá,
ji utlačené vzdechy nejlíp znají.

IV.

A lidu tvář jak řeka, hladká ledem;
kdo na ni patří, tomu nepohne se,
kdo na ni šlape, toho na čas nese,
s tím prolomí se, kdo ji bije středem.
Jen tajmo někdy, šeptem hnou se rtové,
kdy oko šlehne, slzám bráníc v cestě,
kdy hněv se zatne v uhmožděné pěstě:
led puká, kdy se jaro blíží nové.
Netřeba vždycky slova k srozumění;
máť mluvu mlčení, jak noc má světla,
a byť i stéblo přes den žízeň hnětla,
přes noc je krůpěj v živé klasy změní.
Máť úmlk myšlení; na jeho lodě
přenáší lidstvo vše, co půda zvrácí,
i naději, než v poutech dokrvácí,
i odplatu, i píseň po svobodě.
A jak by upír sevřel ňádra lidu:
na polo bdě, půl v mrákotách se ztrácel,
chtě zvedat pěsť, by dávné dluhy zplácel,
zas pouštěl ji, by dál se mořil v klidu.

Jeť Goar postrachem, kam jazyk sáhne;
však čím hlasněj se k trýzni trýzeň sráží,
tím více mlkne lid, an činy váží,
a touží nasytit, co žízní práhne.
Jeť pusto v srdcích, jako v celém kraji;
tu neuslyšíš žerty, hravé zpěvy,
ba i ten dudák již se neobjeví,
kdy večer matky k dítkám zasedají.
Jen otec někdy útrap ticho změní;
vypráví dětem o nedávném čase,
jak volné žití bylo volné chase,
a tiše dodá: „Teď tak více není.“
Pravdivá píseň rozezní se všude;
kdy otec ustane a k dítkám shlíží,
je objímá a v jejich zrak se hříží,
tu matka zalká: „Co z vás dítky bude?“
A otec jat, do blízkých kvapí lesů;
tu ještě ptáci staré písně znají,
tu voní mech a v listech plno bájí,
tu možná vyplakat se v smutném plesu.
A divná věc. Jak hnáni tajnou mocí,
tu na sta po různu již známých tváří,
je tichá luna bledou skrápí záři
a les je kryje pološerou nocí.

Vzdech málomocen, dokud stóná v skrytu;
leč jak se ruky dotkla ruka družná,
tu bleskem šlehla odvaha v ně mužná,
tu prokmit' záblesk společného citu.
O svatá jiskro, převelebné krásy!
Byť k smrti dušená lakotným spěchem,
ty přec vyšlehneš v plamen božským dechem,
a svítíš Israeli k zemi spásy.

V.

Nebyl však naskrz Goar srdce zlého;
byl ještě mlád a velkých schopen ctností.
Leč půda dobrá růži nepohostí,
kdy nezakusí tepla slunečného.
A tak i Goar. Kvasné símě hříchu
od mládí jemu v srdce vštěpováno,
že, sotva přeživ žití svého ráno,
chtě velkým slout, stal velikým se v pychu.
Od srdce lidu odtrhli jej záhy,
jej učili, by lid měl v povržení,
mu rozumět že ctností knížat není —
on uvěřil, neb slova měla váhy.
Leč teplo ze srdce hned nevymizí;
tuť ukázali rozkoší mu vnadu,
kde srdce dojde líbezného chladu —
a lid, jemuž měl vládnout byl mu cizí.
I nenávisť v něm ujala se brzy:
žeť na záhubu chtění lidu měří,
žeť hada klade k srdci, kdo mu věří,
žeť proti zvůli oni jsou mu tvrzí.

Jej nekojila lidu naděj sladká,
jež dřímá v něm, a steré touhy hostí,
nepoznal kouzla družné přítulnosti,
ni nadšení, jež velkých činů matka.
Tak půdě odtržen, jež mízou zdravá,
z níž pučí rozkoše květ jarým vzrostem,
nerozuměl ni lidu svého cnostem,
a pustošil jej, jako řeka dravá.
Ne moudrá hlava, jež se sváří s tělem;
však hůře, ten-li, k němuž národ zírá,
mu volné ruce robství poutem svírá,
a národů se stane nepřítelem.

VI.

A orloj udeřil. Ta jiskra v troudu,
již Goar první rozněcoval dmychem,
již národ ukrýval hrobovým tichem:
ta šlehla, a žár vše uchvátil v proudu.
Pojednou v hájích zněla volná slova —
vyhnanci dávní, hrdá vznesla čela,
jimž srdce do kořán se otevřela:
vždyť jdouce do srdcí, šla do domova.
Duch všechněch živnul postrádaným blahem,
a jako jaro luhům život dává,
kam dýchne, nejkrásnější kvítko vstává:
tak zde, co státi mohlo, vstalo šmahem.
Zas dudák spraviv sobě staré dudy,
pozapomenutou v nich hledal notu,
ji našed, zapomněl na starou zlotu,
a blažen sám, zaháněl všechněm trudy.
Již národ netajil svou mysl více.

Goar sic lidem svým kraj osil celý,
však stvůry v prvním chvatu oněměly,
jak vlci, když se probudila lvice.
Takť slovo mocné, které volnost mluví.
Jen mysl rádců ví si ještě rady,
a z úkladů se vrhá na úklady —
kdy pěli skřivánci: to píseň suví!
Tu Goar vymýšlel si věci kruté,
zlý rozkaz posýlal se za rozkazem,
však lidu posměch uvítal jėj rázem,
jak on se smával v mysli nepohnuté.
Bylť Goar brzy s trůnem osamělý;
kdy na ně padla tíže první rány,
cizinců síly na prach rozmetány,
až trůnu základy se pozachvěly.
Tu Goar k poslední se utek' síle,
a vyštván v zoufalosti slepém chvatu,
nasadil trůn i žezlo na výplatu —
a pozbyl oboje a neměl cíle.

Tak skončen boj. A po útrapě bolné
se jasnem přiodívá národ zase,
volnosti píseň v kraji rozléhá se,
a srdce plesá, poprvé zas volné.

A večernice třpyt na nebes báni,
a rosy lahoda, jež s hůry kane —
a větru chlad, jenž kolem růží vane —
to vše dnes pozdraveno beze lkání!

II.

I.

Buď vítaná, ty hrázi přelíbezná,
vy modré hory, stráně miloteskné,
jichž hlava vznešeným se zlatem leskne,
jichž řeči lahodnější ucho nezná!
Vy stará lbi, vy šedí velikáni,
jichž hruď omládá každým jara tknutím,
z nichž vůně lyne každým oddechnutím,
jichž hrdá šíj se lidem neusklání!
Vy němí mluvčí, vítaní mi vezdy!
Vám ranní slunce první růže stele,
měsíce lesk po vašem chodí čele,
kam ruka sáhne, nebeské jsou hvězdy.
Vy zdroji půvabu a krásy žasné!
Potůčků chlad a šepot hájů tenký,
a v stínu vůně zlaté prvosenky,
kdy loubím mrkne den a zase hasne —

Vy přátelé, jimž srdce patří celé!
Jak vlídnou vítají tu háje rukou,
tu slavíci nejsladší žaly tlukou,
než lítnou v kraj co jara hlasatelé.
Tu prýští vzduch jak panenky dech svěží,
kam dýchne, rozpálí i hruď i líce,
pod patou kvítků jemu na tisíce,
jichž jasný hled, jak pískle matka, střeží.
Tu večer k hravým pastvám srnky loudí,
a na nich víly s sukní podkasanou,
jim oči olivovým ohněm planou,
a v žílách krev jak rosy křišťál proudí
K vám srdce mluví v nejvroucnějším slově:
již vítejte, vy prsa země-matky,
kdo přilne k vám, ať vssáje úkoj sladký,
jak dítko z doušky na matčině rově.

II.

Kam děl se Goar? — Kdož to ví?
Jak by se zavřela s ním země,
a nezašlehnul ani kmit,
by našli stopu v širém temně.
Vrch stráně, v modrém lůně hor
ustárlý hrad se k výši zvedá,
věk stěny šerem zasmušil,
a s mechem střecha srostla šedá.
Dvě věže pnou se hradu výš,
ta jedna dávnou ranou pukla,
jak by ji klínem rozrazil;
snad že se bouře v klín ten shlukla.
Tu vrata stály do kořán,
bez závor dvéře práchnivělé,
a okna jako dutiny
ve sluji, u skal osamělé.
Vnitř hradu starý komnat lesk,
ten k smutku oblék' pavučiny,
a v stropě z puklin děravých
vylétá můra v noční stíny.

I mech tu přelstil nádheru
a na skvostnou se dlažbu vložil,
a bzuče brouk, se druží svou
slast mnohé chvíle na něm prožil.
I sova časem zahoukla,
kdy za lovem na okno sedla,
leč vidouc hmyz a stíny jen,
zas houknouc, jinam křídlo zvedla.
Však nebyl hrad bez půvabu.
Kdy večer trávy rosou vlažil,
skropil též lístky břečťanu,
jenž oknem vniknouti se snažil.
Nad střechou bříza vyrostlá
kmen utkala si barvu sněžnou,
a skalní vrabec přilétal,
by na ní píseň zapěl něžnou.
I ve škulině pod římsou,
zřít šípky, růže levobočky,
a kdy jim větřík zahude,
tu kývají milými očky.
Zvlášť vrchů strážné sousedství,
kde se skalou se zeleň střídá,
kde temných sosen šumný sbor
si v hnízdech drobných ptáky hlídá —

kde na vrch cesta klikatá
jak hadů pestrý lesk se plazí,
a jako holub divoký
se nese směle nade srází —
kde zorané jak ocelí
z mohutných strání zejí puky:
tu kynul hrad co kolébka,
co dílo míru z lidské ruky.
Ba víc! Z protější skály žil
vytékal proud jak stříbro krásný,
ten hrčel šumně v jezero,
v němž lesk' se nebes obraz jasný.
V jezera lesklý klid i hrad
s svou podobou co den se nořil —
na zemi stařec, v hladině
si mladé fantasie tvořil.
Též pověsť o něm přemnohá,
ji od starců i dítky znají,
ta lidu hrad ten sblížila:
ač málo znám, že mnoho tají.
Jakýs jej kníže vystavěl
a věnem dal jediné dceři,
však ženichem byl prostý hoch,
ač nápadníci byli steří.

To roznítilo pány zle,
dnem číhali na něj i nocí,
a když se jednou opozdil,
tu přepadli ho zradnou mocí.
Tu žalost nepřežila choť,
dni protrávila v smutku stálém,
noc proplakala slzami,
až zahynula mocným žalem.
Od času toho pustnul hrad
a pustnout musí neustále:
dokud nesroste s lidem zas,
kdo za otce měl lidu krále.
Tak v báseň složil víru lid,
jež z předtuch věčné pravdy vzniká;
že byl by hrad kdy obydlen,
nemá však v lidu pamětníka.
Kdož by sem také zabloudil!
Jeť hrad to přec jen málo vlídný,
a spíše chatrč poskytne
i stan, i odpočinek klidný. —
Kdo však to může usoudit,
co přinésti má příští chvíle?
Hrad pojednou je obydlen —
snad pověst lidu našla cíle.

III.

Kdo jest, jenž mimo nadání
stal novým soudruhem se v hradě?
Není tak snadno povědít,
co s jistotou jest na záhadě.
Tam přišel, jakýs chlapec s ním,
však odkud, nikdo dále neví;
s ním posud nikdo nemluvil,
a kdyby mluvil: zdaž to zjeví?
Z postranních jizeb nejzazší,
tu upravili jen tak maní,
by nedružil se vítr k nim,
kdy noční mlhy k horám shání.
To vědělo se s jistotou,
vše ostatní jen domněnkami;
snad že to poutník zemdlený,
jejž hory přilákaly samy.
Snad lidé kouzlo setřeli,
jež srdce poutalo mu k světu,
snad že to láska zklamaná,
teď skalám lká o sladkém hnětu.

Snad láskou jiné podělil,
až nezbylo mu přátel dosti,
a lidem musel uniknout,
by nezakusil lidské zlosti.
Ba žil tu spíš jak v úkrytě,
jak jelen, jenž se kryje v křoví:
ten staví se, kdy šustne krok,
a kdy krok zajde, zas si hoví.
Vidět ho sedat na skále,
jak v neznámý se pohled tratí,
do noci pátrá v jezeře,
jak hvězdami se nebe šatí.
Tam někdy probdí celou noc,
až zastihne ho rána rdění,
a zas tam prosní celý den,
že víc je živ jak v polosnění.
Ni tvář, ni oděv nezjeví,
kam vřaditi jej lze dle stavu;
šat ladně k tělu přiléhá,
však neliší se od jich mravu.
Hoch stejného s ním odění,
však méně zasmušilým zdá se,
a pán kdy tráví v samotě,
hoch po skalinách probíhá se. —

Časem ho s puškou viděli,
jak podvečer se z lovu vrací,
to jedinou mu zábavou,
ba jedinou snad dosud prací.
Víc nepátráno po něm dál,
ač mluvili vždy v podivení.
Navykli. Snad tak musí být,
kdo od děcka tu doma není.
Pověsti dáno volný krok,
že podivín, jenž samotaří,
a dívky na něm vynašly,
žeť bystrý v zraku, milý v tváři.
Na tváři bledost průsvitná
že mocí poutá k sobě hledy,
a kdo chtěl o něm počít řeč,
ten počal: „cizinec ten bledý.“

IV.

To Goar byl. Kdy tnutím ran
poslední vazby zpřetrhány,
nezbyl mu čas ni k rozvaze,
jak zahojit osudné rány.
Jak psanec, v šatu přestroji,
jak jelen, rozeštvaný v klestu,
za dne se v lesích skrývaje,
neznámou v noci hledal cestu.
Až sem se dostal nepoznán,
tu zastřen pátravému davu;
kde dosud stíny střehla noc,
tam nyní Goar ukryl hlavu.
A podivno; uvyk' tu hned,
ne z obraznosti vábných ludů,
ne z beznadějna zoufání,
leč jako zvíře vykne z pudu.
Ne že se zafal lidu v šíj
a nohou šlapal jeho vůli,
a lid že pak jej odvrhl,
tu v přátelství se k sovám tulí.

Necítil to. Za sebou noc,
a v den se dosud nerozbřesklo,
jej sen již víc nepřemáhá,
po bdění se mu nezastesklo.
Necítí to. Jak v mechu brouk,
a s vláknem jak se pavouk bratří,
tak našel Goar v hradu skrýš,
aniž by tušil, že sem patří.
Ne že ho slunce zahřívá,
ne háj že šumí vlažným dechem,
ne že se růže zardívá,
slavíka žal že vniká slechem —
ne že se jitro v červánkách
a večer z luny stříbra rodí:
to vše jej k hradu neváбí,
kol něhož krása vojevodí.
Však nehrozí jej také noc,
ni sešla hradu zpousta šedá,
ni nepohodlí chudý klid,
ni příštího dne starost bledá.
Neděsí jej ni pustý hrob,
v němž pochována zašlost bídná,
jej neděsí ni budoucnost,
ta matka žalů nedohlídná.

Necítí to. Ni radost v něm,
ni žalu neklid pustodravý,
hrad nejme ho, jej nepudí,
a je tu, že tu právě tráví.
A kde též začít s myšlením,
kde vpustit žití kořen nový?
Ze srdcí vyrval sebe sám,
a skála srdci neodpoví.
Kde také hledat světla kmit,
kdy srdce zastřela noc čirá?
Však pustotu necítí též,
v níž nežije, ni neumírá.
Co srdce dosud chovalo,
to rozmetáno bez milosti,
a nový kvítek nepučel,
by k půvabu moh' povyrosti.
Tak stál tu, v zříceninách dům,
jenž nemůže v své rumy lákat,
jemuž ni srdce nezbylo,
by mohlo nad ním pozaplakat.
Tak stál tu, sopka vyhaslá,
poutníka zděsí její dílo,
a nikde zeleň lahodná,
jíž by se oko občerstvilo.

Tak stojí tu, loď sbortěná,
vržená na břeh v bouři líté,
bez bolu, že se rozpukla —
zdaž vy k ní soustrast pocítíte?

V.

Již leckterý den zapadnul,
i luna změnila své líce,
a mráčky plouly po nebi,
jak bělostné ty holubice.
Již v plné výši letní den,
a růže v červánkové kráse,
večerní dech, jak lásky dech,
a pohrává si v plném klase.
Žežulka dítky uspává,
ze srdce tluče sedmihlásek,
a večer mrká hvězdami,
jak oči přemilostných krásek.
Ze země kouzlo vyrůstá,
z kalíšků lyne sladká vůně,
a vzduchem písně zašumí,
že div se srdce nerozstůně.

Sedaje Goar u hradu,
zřel, jak se vrací chasa z polí,
jak hlasným táhne průvodem,

jak bujnost sama ve svévoli.
Ne že by s nimi procítil,
jak byl by jejich srdcí částí:
však poprvé mu utkvěl zrak,
kam neuvyknul pozor klásti.
A chasy průvod blíž a blíž,
již pojímá i řeč i slova,
vidí ty tváře osmahlé,
i zrak, jenž v hloubi jiskry chová;
slyší, jak skály ozvěna
o smích i řeč se s nimi dělí,
a nevědomá blaženost
jak z tváře šlehá v úsměch vřelý;
vidí ty milé postavy,
jež nepoznaný souhlas pojí,
ten milý zmatek v poklidu,
jenž smíří hned, v čem hravě brojí —
když došli sem a v pozdravu
vše vlídném kol se něho sulo:
tu jakby prstem dotknuto,
se srdce v ňadrech mocně hnulo.
Jakby v něm jiskra zašlehla,
jež sice hasla v příští době,
však hasnouc sestry poznala,

a sestry hlásily se k sobě.
Tu jakby duše zkypřela,
a zapadlo v ni jara símě,
za ním se půda zavřela,
však aby jala sladké břímě.
Cos hnulo mu se v myšlení,
to jakby promluvilo slovem,
neznámý byl to sice hlas,
však luzně ve stanu zněl novém.
A kdy již zašli v stíny hor,
a z dáli zvuk se v skalách ztrácel:
stál Goar němý jako sloup
a sluch ni zrak s nich neodvrácel.

VI.

Večerní chvíle lahoda,
ta výmluvným se stala zváčem,
tu bez volání, bez pobud
je srdce krásy vyznavačem.
U konce práce pachtění,
to utuchlo jak denní záře;
teď jiná světla na nebi,
a jiná mysl šlehá z tváře.
Poklid se vůkol rozkládá,
zpěv slavíka, i lístek baví,
a co se v duši vynoří,
jest žití odlesk milohravý.
Tu starci, stříbro na hlavě,
a v ústech plno něžných zvěstí,
tu mládež, svěží v rozpravách,
jak písně mladých ratolestí.
Tu stařen úsměv hovorný,
jenž šedou nit pohádek spřádá,
a k matkám dítek mladý květ,
jak poupátko se k růži skládá.

Tu modrý blankyt s hvězdami,
a luny tvář jak mramor hladká,
a duší táhne blahý mír
jakoby jedna píseň sladká —
kol skály v šedém zámlku,
s hor mech a z dolin tráva voní,
co zasmušilé svědectví
se štíhlá sosna k jedli kloní — —
toť kraj pohádky žehnaný,
kde kouzla říš se odemyká,
kde vzduchem šumí duchové:
kde zašumí, tam píseň vzniká.

Kdy pestrý zástup v úplnu,
vyšlehly ohně v rudém žáru;
jak podivný lesk rozlévá
měsíce svit, kdy s ohněm v sváru!
Měsíce zář tak vybledlá —
tu postav mih jakoby ve snu,
tak průhledné jak bez těla,
a zas tak hravé v milém děsnu.
V to ohňů tmavorudý žár,
jenž tvář i vlas i šaty barví —
jak z bílého když mramoru

prosvitnou žíly živé barvy.
Kol ohňů sedli opodál
se starci matky v pěkné řadě,
při ohni mládež rejdivá,
ten svítil věrně jejich vnadě.
I přišel dudák s písněmi
a s vlídnou tváří, jasnem v hledu,
zajásala mu mládež vstříc,
jej usadila ve svém středu.
Tu přišel Jovan, milý kmet,
nejváženější hlava v kraji,
s ním přišla Marfa, jeho dceř,
víc víla z utěšených bájí.
I „bledý“ přišel cizinec,
tož Goar, neznámého stavu,
však vítán všechněm od srdce,
jak sluší hostinnému mravu.
A vše hned chumel jediný,
tu pozdrav, onde smíchy zazní,
tu zas se k písni hotují
a pokřikem si chvíli prázní.
Konečně bašta dobyta,
tož dudákovy zdmuté měchy —
když počal: jak to žene v skok,

až ňádra ryjou mocné dechy.
Tu kolem ohňů pestrý rej,
až z rudých žárů jiskry srší,
až vejskot, v hudbu smíšený
se rozestírá po návrší.
Aj, sbor ten stínů kmitavý,
půl ozářený světlem dvojím —
tenť jakby chvátil úžasem,
k neodolání leskem svojím.
Tu Goar celý udiven
se chvěl až v nitru zžaslé duše,
jak by ji šíp byl proletěl,
z nejvybranější vyslán kuše.
Šla k němu Marfa, zvala jej,
hlas zněl jak ze stříbrné struny,
co děl jí na to — kdož to ví,
však rděla se jak obraz luny.
Již dudák písně odložil,
sbor zjařený na konci výsknul,
tu vítal Jovan Goara,
a přátelsky mu ruku tisknul:

VII.

„Cizinče bodrý, vměs se v radost s námi,
již odstroj s tváře těžké roucho smutku;
vždyť nebrání ti hrůza zlého skutku,
bys mysl pobavil tu tancem, hrami.
Jsi mlčenlivý k nám. Nuž dovol tedy,
ať srdcem přetýkají naše ústa;
jeť slovo sdílné potřebou nám zhusta,
jím smutek taje, jak na slunci ledy.
Pak-li že úmlk tvůj nám ránu tají,
to dobrý balšám na zející boly;
jeť bolest zhojená již z dobré poli,
kdy myšlénky se od ní rozbíhají.
Ne snadno, sdílnost vylichotit žalu,
ne slušno, nepozvaným v ni se vtírat;
však plesu proudy nelze uzavírat,
jenž vykyne, jak proudy po přívalu. —
Slyš pěvce teď. Jich srdce výlev věrný,
ten pravdivých je citů tlumočníkem,
jenž mysl uchvátí horoucím díkem —
a bídný zpěv, kdy pěvec líconěrný.“ —

Utichnul šept, jak včelky tichnou v roji,
kdy zpěvák přistoupil a počal píseň svoji.

Píseň.

Pojď, malý hochu, naslouchej
zpěv osuší ti líce;
jeť lilje skráním ozdobou —
krev za vlast zdobí více.
Lesknout se bude bohatýr
v oslavy skvoucím šatu:
co skvrna lidstva budou žít,
kdo uštknuli je v patu.

Zasednul Goar na stolec,
co sokol, letem značný;
jenž měl být sílou národa,
byl jeho krve lačný.
Nadmoci útisk přehrozný
z paláce vrhal v chatu:
co skvrna lidstva budou žít,
kdo uštknuli je v patu.

Pláč rozlil po vší dědině,
že dýchala jen vzdechem,

co k nebes trůnu volalo,
odbýval Goar smėchem.
Na stolci mrzká svévole,
a národ poddán katu:
co skvrna lidstva budou žít,
kdo uštknuli je v patu.

Však hrdopýchy snaha zlá,
Kainovu známku v čele,
a národ, který hyzdila,
jí nekoří se déle.
Postížen hříchem největším,
umyl se s něho v chvatu,
a leskne se co bohatýr
v oslavy skvoucím šatu.

Veliké kání vykonal,
nes' v oběť krev i statky,
a smyl se sebe hříchů skvrň
za blaho vlasti-matky.
Postížen Goar prokletím,
vyvrhnut za odplatu,
a národ tu co bohatýr
v oslavy skvoucím šatu!

Zpěv umlknul. Však jásot neskonalý
rozleh' se sílou po veškeré pláni,
k srdcím se srdce tisklo v objímání,
a v sbratření se ňádra rozplývaly.
Tuť jedna rozkoš sterým ústem zněla,
jak v svatby čas, kdy vínek dívku krášlí,
jak dávných známých, kdy se opět našli,
a rozkoš v pláč a smích se roztápěla.
V radosti bezmezné si tisknou ruce,
rtů dotýká se ret horoucím palem
a zrak se leskne v blahu dokonalém,
jak v štěstí největším po velké muce.
O, božské vzplanutí! — kdy mládež v jasu
zpěváka kolem na ramenou nesla,
tuť stala životem se vděku hesla —
ba těžko zapře ji, kdo poznal krásu.
Hle lidu zanícení v síle obra!
Člověka lepší část tu v horování;
jeť jediné jen pravé z mrtvých vstání:
kdy pozná příroda, že též je dobra. —

Již jásot mlknul. Pochodně a svíce
i stíny zmnožily tajemným vzrostem:
ohlíželi se za neznámým hostem,
však darmo: hosta nebylo tu více.

VIII.

Jak noha, kdy obnažená
po žhavém poušti písku pádí,
a kdy již k trávě dobíhá,
pod travou zavzní sykot hadí,
a kolem poušť a v duši štír,
jenž rozdmychuje výheň dravou:
tak prchal Goar ku hradu,
duch svržený, s prokletou hlavou.
Na vlhké mechem kamení
rozpálené tam kladl čelo,
do ňader prsty zatínal,
pod nimiž srdce krvácelo,
a ve tmy nejtemnější kout
pohřížel zraky vytřeštěné,
až prsou vzdechy hluboké
sténaly hrůzou do kamene.
A Goar hlavu pozvedal
a rozhlížel se s hrůzou žasnou,
zda pravda to, co uslyšel,
zda požáry ty nevyhasnou:

od stěny běhal ku stěně,
k ní hlavou se i srdcem kladl,
však stěny němé, bež hnutí,
a kámen srdci neodpadl.
Jak by jej děsil vlastní hled,
krok jeho jak by s ním se bořil:
a Goar pádí z hradu ven,
by útěkem ty hrůzy zmořil.
A po skalinách, po stráních,
nedbaje lsti úskočných srázů,
až na hor skráně unikal,
kde kleč se vine v způsob plazů,
a s tváří na zem uvlhlou,
jíž večer lesklým chladem rosil —
a z slz, v nichž země plýtvala,
on o jedinou nebe prosil.

A noc jak píseň milostná
tu v kouzlo vylévá svou duši,
po horách kráčí šuměním,
jež ptáků písně ze sna ruší.
Hory se v lesku zvedají
jak vlny stříbrného moře,
přes jednu druhá stoupá výš,

až mizí v dáli na obzoře.
A stříbrem protkán celý kraj,
a všude klid, kam zraky sáhnou,
a co tam pluje kolem hvězd,
to spánky jsou, jež k lidem táhnou.
A Goar všeho vývrhel,
ni tolik mu, co v prosté chýži:
ach cítí to, ba cítí to,
kdy zrak do svého nitra hříží!

IX.

Neklidu bouř jej rozrývala na dno.
Jak ptactvo splašené odlítli snové,
a otázky co věstní buřňákové
tu kroužily, kde meškati ne rádno.
Z ochablé ruky vytrženo veslo,
za vlnou vlna v jeku pěn se tříští,
národy k soudu volá vlna příští,
ztracen i kompas, a s ním spásy heslo.
Ten přímý lid, tak prostý ve svém zjevu,
tak úchvatná ta jeho rozkoš vlídná,
tak pravdivá ta tvář, v ní mysl klidná —
ten byl by bez pravdy jen ve svém hněvu?
Či v právu ten, kdo okovem jej svírá,
kdo kamenem po jeho srdci měří,
kdo hrdou pěstí do hlavy jej deří,
když v důvěře svou náruč rozevírá?
Čím Goar jest, kdy národ jemu klne?
Kde budoucnost, kde sláva jeho jmena,
kdy u těch paměť jeho vyvržena,
jichž srdce ku srdci lne láskyplné?

To velké svědomí, jež v lidu dřímá,
to oněmit chtěl Goar k umlknutí;
teď slyšel je a spatřil v ustrnutí,
jak hrůzou velebnou mu z duše hřímá.
Kde žití cíl u věku ještě mladém?
Bez půdy keř na srázné vržen scestí,
žeť vyvrácen, vše kolem dýchá v štěstí,
a národ v jásotu nad jeho pádem!
Toť pravda zoufalá, spor přezáhadný.
Vidí tu národy u mocném proudu,
zří zasedat je k poslednímu soudu,
hlásí se k všechněm: a jej nezná žádný.
U cíle lidstvo zří, kde štěstí skutkem,
poslední Adam hymnu lidstva pěje,
oslavy zář se na skráni mu skvěje —
čím on mu přispěl? Bídou jen a smutkem.
Ukončen zpěv a řady umlkají;
povstane kmet, na čele vážné řasy,
jde kolem všech a sbírá všechněch hlasy:
vše volně zří, jen Goar oddech tají.
Dítěte úsměv každou tváří vládne;
tu nikdo vyloučen. I kmet i dítě,
jak ženich nevěstu svou, pozdraví tě:
jen Goara z všech srdcí nezná žádné.

Ta hrozná propasť nemá vyrovnání,
Kde najít stébla, aby bylo mostem,
jak činy zlé tu přidružiti k cnostem,
kdy nemá ani sám k nim slitování?
A Goar do kapky ten pohár dopil.
Nepřines' útěchy ni záblesk rána,
a duše jeho žalem rozervána,
a slzy neměl, jíž by žal ten zkropil.
Již slunce v růžolesklém stoupá skvění,
s hor pára k jasným obláčkům se vrací,
k veselým písním prodřimují ptáci:
jen Goar čeká dosud rozednění.

III.

I.

Od hradu stranou, kde se lesk ten budí,
jenž, kam dohlédne, tmy a stíny pudí,
k horám se vrchy druží v pyšnou řadu,
na pohled příkré, avšak v milém ladu,
druhá vždy výš, jak ve stupeň se vzpíná,
a jedna druhé jakby rostla z klína,
až nejzáz s hřbetem zubatým se snoubí,
jenž vrchy ty přepevnou páskou vroubí.
Tu v dolině, však v převelebné výši,
se leskne jezero, jak perla v číši,
a z rudy stříbrná jak žíla svítí,
tak z břehů šedých jeho lesk se třpytí.
Lid zval je „oko.“ Bylo okem věru;
tak jasně hledělo tu v stinném šeru,
a tak dojemná klidnost z něho snila,
jak by se hloubka myšlének v něm kryla,

ba myšlének to, zvoucích k rozjímání —
je tušit lze, však nejsou k prohloubání.
Kol břehy skalnaté — tvář vrásky plná,
ji neobměkčí pěnící se vlna,
a v krůpějích když rosa po ní kane,
zaleskne se, však mládím nezaplane.
A přec to obraz mládí nejvěrnější;
to děcka klid, kdy máť je ukonejší,
to spánek sám, tak sladký a tak milý,
jak by jej žaly nikdy nezbudily,
že hvězdy, jež se na dně jemu zhlíží,
že luna, jež se s důvěrou v ně hříží,
a jak ze stříbra člunek po něm plove —
že vše to, jak by jeho byli snové.
Nezaslechneš tu ani oddechnutí,
klid v bdění a ve spaní beze hnutí,
ba větřík sám, kdy šeptmo po něm kráčí,
sotva si patu v jeho stříbře zmáčí,
a kdy tam přec nějaká vlnka hlesne,
to jistě pstruh, kdy vzmrštiv se, zas klesne.
A ticho zas. Až kdy sem jelen raní
zaměří z pastvy po skalnaté stráni,
a mrštnou nohou do hladiny vkročí,
tu žblunknouc, v lehounká se kola točí.

Kdy odběhne, umlkne všecko zase,
a sotva šepot zbyl po jakém hlase.
Též někdy kapka, co se skály řine,
dobíhá dolů, až k svým sestrám vplyne:
ji hladina, jak děcka retem vsrkne,
a kde ji vpila, vděčným okem mrkne.
To kdy je poklidno. Kdy však se k bouři
zde mraky šinou v mlhovitém kouři:
tu v jek se sevře strašný tvář ta hladká,
jakoby v porodu vší hrůzy matka.

II.

Ta matka, z níž se jaro rodí,
až k „oku“ jen své dítky vodí,
tož zeleň, kadeřavé květy,
a stromy a jich zpěvné čety.
Sem více ne. Tu ani trávy,
kde spočinul by brouček hravý,
ni keř tu s zelenými šaty,
kde pták by hnízdil kropenatý;
snad za čas muška že sem vlítne,
zda-li tu jaká zeleň kvitne.
Jen jezero tu, kolem skály,
a přec tu půvab neskonalý.
Ba příroda tu stejně vřelá,
však v tom, že k plodům přemýšlela.
Pro to ta tichost, mír ten klidný,
jenž značí mistra veledílny.
Tam dole srdce, touha vroucí,
tam pučení v květ přežádoucí,
tam milých dechů vlažné vání,
skřivánčí písně třepotání:

tu hlava, jejíž mocná síla
zde skonmá srdce svého díla.
Ni jeseň tu, ni jaro, léto,
a přec tu v jednom zase vše to,
neb co se nejlepším tu uzná,
pošle se v světa místa různá.
Tam dole den a barvy steré
tu jasno jenom v roušce šeré,
a dne se v něm jen tolik leskne,
jak v noci, než se k ránu zbřeskne.
Tu různost prvků spánek jímá,
jak v dítku cnost i vášeň dřímá,
a probudí se teprv časem
i cnost, i vášeň různým hlasem.
Vše klíčí v něm: pláč vedle smíchu,
část blaha, síla vedle pychu,
žár lásky u žhoucího hněvu —
snad vstane vlk, snad slavík k zpěvu.
Tak zde. Strom jeden stál kraj břehu,
co nahý poutník bez noclehu,
prost kůry, listí, bez oděvu,
jak zasmušilost v němém zjevu.
Jak vzrostl, mohlo divem slouti —
tak bez druhů, tak ve zákoutí.

Však stál tu spíš co model právě,
v němž obraznost se zkouší hravě,
by příroda, co snila v zletu,
též stvořila a dala světu.
Kdy pták zabloudil k jeho skráním
a klid zde rušil cvrlikáním:
tak dlouho skoumala své síly,
až zpěv mu dala, že byl milý.
Tak jaro, léto, jeseň, sněhy
tu proskoumala plná něhy;
ba dřív než bouře ve kraj směly,
tu hrozným řevem zahučely,
a teprv hrom když mraky kácel,
až v skalách sténot zaburácel,
a vlny ze dna vyděšeny,
až rozstříkly se v šedé pěny:
tu teprv brát se směly v dáli,
a tříštit lebky, duby, skály.
Tak ladný nelad kraj ten chová,
jak zpěvná mysl básníkova,
než rozpustí se v hravé rýmy,
by domov našla mezi svými.

III.

Sem Goar nyní častěji
po stézkách spěl v nejistém kroku,
tu trávil, jakby přikouzlen,
tož půvabem, jenž kryl se v „oku“.
Hrad stal se mu již postrachem;
ty staré, zšedivělé stěny
procítly ze své němoty,
a slova vdechly ve kameny.
Tu obživla i noci tma
a stíny nabývaly tvaru,
na lůžko klad se v obavách,
že klade se na lůžko zmaru.
Procitlé žalob vědomí,
to na něm leželo jak můra,
u stínů nočních sám co stín,
však ze všech nejhroznější stvůra.
Noc přemnoho již věděla,
den věděl mnohem víc, ba všecko,
ten sterým ústem rozprávěl,
že prchal před ním, jako děcko.

I stromu listí mluvilo,
i květů hlava barvolesklá:
ni duše v světě jediná,
jíž by si jeho pozateskla.
Kdy podíval se na lidi,
zřel nařknutí z každého oka —
kdy zrak jich kryl se večerem,
zas bděly hvězdy s převysoka.
I lidské tváře prostá řeč
jakby jej obžalobou tíhla,
a nikde žádná omluva,
jež by tu tíži nadezdvihla.
Časem se s bázní ohlížel
po hocha svého líci hladké,
a pátral v ní, a skoumal v ní,
zda tušení to bylo vratké.
Však hocha tvář tak zjasněná,
v ní světlý nádech ranní růže,
a v oku nebe poklidu —
jak šťastný, kdo v něm bydlet může!
A Goar nesnes' oka lesk;
ten úsměv dětské přítulnosti,
jak by jej mrazem ovanul,
že projal jemu tuk a kosti.

Onť žebrák, stoje u prahu,
kde kypí šumné hodování,
kde číše vládne zpěněná,
a smích, v němž starost nemá stání,
kde hudba k písni spolčená
a radost jiskrou šlehá z očí,
a družný hovor, přátelství,
a mile vítán, kdo sem vkročí,
kde v každém oku blaha tůň,
a štěstí kyne beze zváče:
jen žebrák skryje nahotu,
jde v samotu a hořce pláče.
Ba těžko, s bídy vědomím
kdy nutnou pouť nastoupit třeba,
však tíž, přerušit blaha zvuk —
býť prosbou jen o dárek chleba.
Neníť jen vězněm neblahým,
kdo tuhá pouta slzou rosí,
však nejstrašnější z okovů,
jež neuvidí, kdo je nosí.
Na pohled dýchat svobodu,
a cítit pouta v každém dechu,
v nich prsa nejúž sevřená —
v tom málo slastí na potěchu.

Však hůř, utájet smrti šíp,
jenž v těle tkví na pohled zdravém,
a jedinou mít omluvu:
co trpíme, že nesem právem!

VI.

V jezerní hladiny hluboký klid,
ty skály v úmlku, jich siný svit,
a řeč tajemná, jež z nich zavzněla —
v to vše se jeho duše ztápěla.
Naslouchal prvé, zdaž jí rozumí,
zval její hlas, zda znovu zašumí,
k ní napnul sluch, střeh' dechu vanutí,
kdy cítil vanout její perutí:
tak sladký oddech, jenž z ní hovořil,
že by se v ni až na dno ponořil.
Zde mlklo vše, jak v chrámě tajemném
kdy zavzní hudba v zvuku dojemném,
i vlastní bídy sténot umlká,
že v srdci hlas se ozve člověka —
a kdy přec tíž se na ně zavěší:
tam kněz! Poklekni a on rozhřeší.

A Goar — jak by vše v něm utuchlo,
sotva že srdce slech', kdy zabuchlo,
však srdce to v podivném šíření,
a jakby slyšet v něm — že možné smíření!
Vždyť kam tu patří, svaté zmlknutí,
co na se nevře, tu v obejmutí,
co jinak v boji jenom zavíří,
tu k sobě přilne, až se usmíří.
Tu vlnky v sesterském spí dřímotu,
není, jenž by je budil, vanotu,
jak by je užehlil, tak v hladině,
ve blahu vlastním šťastné jedině.
I slunce lesk, jenž k ním se naklonil,
až k nim se tisk', leč v nich se nezlomil,
těch němých skal tvář vážné staroby,
a přec ni hlásku v ní kés žaloby,
ba oko na nich s touhou ulpělo,
jak by z nich nové zdraví kypělo,
a vzduch, ač sotva šustne k doslechu,
přec mládne tak, jak v dětském oddechu.
Tak svaté ticho, jak v sváteční den,
kdy člověk má být v sebe uveden,
kdy zastrčené tvorstva závory,
a oko v sebe zří, ne na tvory.

A přec, jak zřel by tu plň lahody
rozhřívat žíly velké přírody,
tu cítil, jak vše touží do světa,
kde poupě klíčí a v květ rozkvetá,
zřel krev se prýštit v žíly klokotem,
až srdce najde s teplým tlukotem,
ba srdci tvorstva jak by naslouchal,
a úkoj svému ssál, jež porouchal,
dech teplý z něho cítil provívat,
a vlastní srdce v něm se rozhřívat.
Tu zrak se ničím více neděsil,
kam pohléď, blahý mír se zavěsil,
ni výčitka, ni hrozba lekavá,
ni kletby odstrku pouť těkavá,
ni nevlídnosti vráska jediná,
jež odpudí, nač luk svůj napíná —
vše jakby volalo tu k sladkým hrám:
„Jsme dítky tvoje, pojď a znej se k nám!“
Tam dolej měkne mech, trav družina
své tenké rámě k slunci vypíná,
až níže v zlatý kvítek rozkvetá,
k němuž motýl a včelka zaletá,
a keřů vůně, pýcha stromoví,
v něm ptactva zpěv a pochlad májový,

ba i těch strmin kmeti nevlídní
se květnatými stébly zalidní:
vše, vše se v lesku vábném mihotá,
co odtud vpíjí kouzlo života.
Má Goar jen být takou puklinou,
v níž větry skučí, když ji neminou,
v níž děs je za dne, hrůza noclehem,
jíž se i slunce střeží oběhem,
kde ani stébla nelze znamenat,
jež by se chtělo u ní zelenat —
vždy k postrachu, všem výstrahou,
jíž povrhnout, ne hledat, odvahou?
Nevýslovná jej touha schvácela,
v níž bytost veškerá se ztrácela,
cit neznámý, jejž nikdy netušil,
mu sladkým zvukem v srdci zabušil,
a stará kůra jakby natrhlá,
že všecka skvrň se z nitra vyvrhla:
nová se míza pod ní probírá,
jíž teplý slunce lesk se otvírá,
šupina s oka padá pojednou,
zří v dál, že sotva zraky dohlednou,
slast neznámá v něm zplála povděkem,
a vše jej zvalo — býti člověkem!

A však kde najít mosty k přejití,
kde podpory, jíž lze se chopiti?
Ach, rád by skončil strasti zámuku —
kde najde však, jenž veď by za ruku?

V.

Kdy od „oka“ se vracel večerem,
potkával Marfu, útulnou tu laní;
bez vědomí, za jakým záměrem,
leč v udivení blahém patřil na ni.
To oko velké, plno vroucnosti,
a jako kvítko na poli, tak prosté,
tak mile dojemné svou mocností,
ač moci lásky neznámí mu hosté.
Kdy blížila se k němu s družemi,
zůstával stát, ač nevěda, proč stojí:
nejhezčí růže mezi růžemi,
a ze všech půvabů v ní kouzlo dvojí.
Tak prostě výmluvná v svém hovoru,
že jako ptačí píseň uchvátí tě;
kdy pozdravila jej, byl ve sporu,
zda vidí dospělosti zjev, zda dítě.
Nevěděl, čím to jest, však přemožen
a jako děcko udiven tu stanul,
milosti půvab kol ní rozložen,
a dech jak jarní vůně z něho vanul.

Neznal, co hnulo mu se v myšlení,
leč jakby se sluncem se oko střetlo,
jež ze slepoty v zrak se proměni:
on cítil, že mu v duši vchází světlo.

A přec se lekal v trapné obavě.
Bylotʼ mu hrozno, ve světle tom státi,
jež svítilo jen vnitřní ohavě,
a hlásalo, co nikdo neměl znáti.
Ta lilje bělostná, tak spanilá,
by s úžasem se odvrátila chvatným,
kdy zrakem k duši by se sklonila,
jež sama hrozí se, žeť tvorem špatným.
Vždyť dosud netknutá to květina,
jež vzrostla pokraj křišťálova zřídla —
on květ i zřídlo nocí zastíná,
kdy jako upír nad ní rozpne křídla.
Ta tklivá důvěra, ten jasný hled,
kterak on vedle ní tak stojí chudě!
Ona co anděl, jenž se k nebi zveď,
on — černý démon, v bílé kreslen půdě.
Co mněl, že v klidném šeru pohřbeno,
to na oči se staví, děsí z nova,
bál svého nitra se, že rozvřeno —

hrozil se, že v něm sama sebe chová.
Zachvěl se před sebou, tož v myšlení,
že Marfa obrazy ty okem stihla,
a jakby rukou byly k zastření,
on kryl je rukou, jež se k prsoum zdvihla.
Jak rád, by možná z duše vyhladit,
co nekonečnou mukou duši truje,
co nelze krýt a nelze vyzradit,
co chábnouc, mocně zas se opětuje!
A přec ji nelze z mysle vytratit.
Jeť ona báznní mu, a přec ho vábí,
kdy na ni zří, musí se zatratit,
leč tužby žár tím zdmychá, neoslabí.
Kdy s nocí uléhá si ke snění,
snů děsivost mu věrně ona dělí,
sen v luznou její tvář se promění,
ta kyne mu, že není osamělý.
I v přemítání když se unaví
a zašlost děsivě se nad ním smráká,
dech její v mraku blesky zastaví,
zrak nehrozí, jej spíše k sobě láká.

VI.

Divná to moc, jež znenáhla
mu v hloubi duše zasáhla,
a třeba řádila v ní bouře krutá,
však nebyla víc uzamknutá.
Jak dítko v stráň a v údolí
si jisté stézky vyvolí,
k nimž nejraději nožka střelí,
jak by z nich svět mu kynul celý,
ať ve skoku, ať pohovem,
na nich se cítí domovem,
aniž se táže po důvodu:
i Goar vnímal takou shodu.
V posvátné „oka“ zátiší
hned s ranním sluncem pospíší,
a dřív, než to se dotkne břehu,
už dlí tu Goar v zbožném střehu.
Tu ze hladiny miloké
tajemství stihá hluboké,
nedostihlé a přec vždy blíže,
že celou duši k sobě víže.

Mlh ranních lesklé závoje
tu táhnou k slunci do boje,
tu zář jich růžná, tu zas bledá
se nad vrcholy lehce zvedá,
až z nich jak tajným otvorem
cos šeptne zpěvným hovorem:
zda skály jsou ti rozprávěči,
a neb to hlas byl lidské řeči?
Však jest mu, jak by odevšad
ten samý zvuk moh' rozeznat,
jenž, kdykoli se k uchu vrátí,
vždy mocným kouzlem srdce chvátí:
neznámá slova na rtu měl,
a přec jich smyslu rozuměl,
že naslouchal a splácel díkem
za řeč, jíž sám byl tlumočníkem.
Ta prostá mysl Marfina,
ta vnímavost tak dětinná,
ta z všad se do duše mu kladla,
že vůlí mu, i srdcem vládla.
V tom miloklidném vůkolí,
kde s šerem světlo zápolí,
a život dýchá děcka rtoma:
tu jakby cítil, že je doma.

Tu vše tak v známé tvářnosti,
vše zve: jen pojď a uhosti
i sebe i co s tebou v přízni,
tu vznik je blaha, konec trýzni!
Vše v cítění tak uvřelém,
že chce i to být přítelem,
co dosud zřídlem bylo trudu,
a volá: já ti bratrem budu!
Tu jest mu, jak by z minula
jej ruka její šinula,
a jak by obraz všeho ženstva
jej vinul k srdci člověčenstva.
Ba pocítil tu v znícení
dějin i lidstva proudění,
a lidstva tepnu drže v ruce,
znal jeho cíl, lál jeho muce.
Zrak slzou mu se zarosil.
Ach jakby rád je odprosil —
kde jenom k nohoum jeho kleknout,
by hříchů šat moh' s duše svleknout?
By Marfa byla jedinou,
jež soud by vznesla nad vinou,
a s lidstva srdcem ve spojení:
zdaž řekla by mu: odpuštění?

Tu dlel, až s pozdním večerem
plynuly hvězdy jezerem,
a odmykaly v lesklém znětu
neznámé pravdy božských světů.
Až měsíc k skalám vroubeným
dostoupil s okem nadšeným:
jak přes zábradlí dětská hlava,
vykoukla tvář mu světlohravá,
a jak by nemoh' státi dýl,
a seskočiv se k zemi kryl,
by opět vstal a kouk' se zase,
zda celý svět v něm rozžíná se.

VII.

Stěží lze v srdci tajit jenom stále,
co v něm se vzňalo v chvíli nenadálé.
Ni on, ni Marfa neskrývá to sobě,
ta k němu toužíc, on k ní v stejné době.
Nemíjejí se, potkají se schválně,
a jeden druhého postrádá žalně.
Již stézky rozličné, i místa znají,
kde jakby maní sebe vyhledají,
jako dva ptáčkové z čeledi jedné:
kam lítne jeden, druhý též se zvedne.
Vždy milý ruch a něžná prozdravení,
i řeč, jež ve sdílný se hovor mění,
a ruky dotknutí a vyptávání,
a odpovědí sladké zajíkání,
ta něžná mluva zníceného hledu,
jež vniká beze slov až k duše středu,
ta úzká přítulnost dvou duší k sobě —
to vše se vystřídalo v krátké době.
Z nich každý tuší, čím se srdce vzňalo,
ač jedno druhému se nevyznalo;

leč, jakby vzduch, jenž společně se dýchne,
i slovem byl, jež zazvučí a tichne,
tak také jim snad vše to zabezpečí,
co není obsaženo v lidské řeči.
Člověk to netuší, co můž se díti,
kdy na srdci se teplém srdce znítí,
co vše se tlačí k blahostnému puku,
kdy něžná vroucnost podává si ruku.
Den v růžích vzcházel jim a neuvadnul,
jim čas jak roztomilé dítko mladnul,
a kdy se večer stával společníkem,
byl od nich vítán dvojnásobným díkem.
Tu Goar vyprávěl s tajeným žalem,
o komsi, zašlém v bludu neskonalém,
jak bez vědomí, že jde pouští děsnou,
mu s nadějí sesláblé síly klesnou,
jak nedoptá se k bratřím do otčiny,
a zajda nezví, že svět ještě jiný.
Až Marfa zachvěje se v duši teskné,
z níž slza soustrasti se v oku zleskne.
Zas jindy o vladaři nízké ceny,
jak obraz člověka jím zhanobený,
jak svoji zvůli nazval vůlí boží,
a jmenem božím strasti lidu množí,

nepoznal bludu až již v pozdní chvíli,
kde aby obrátil, již neměl síly;
leč kál se z toho v neúmorné trýzni,
by došel slitování, po němž žízní.

Tu v oko její svou zavěsil duši,
zda Marfa ve slovech těch pravdu tuší,
že ve tvář jí jak do zrcadla hleděl,
by v jejích tazích vlastní osud zvěděl:
zda jediný šleh naděje z ní svitne,
chytá se stébla, jen když neodmítne.
A Marfa v mlku něžném k němu hledí,
jak žačka k mistru, čeká odpovědi,
až zda-li on mu odpuštění schystá,
i její k němu přilne duše čistá.
Bylot to málo a přec zase dosti,
by Goar neutonul v šílenosti,
by poznal velikost lidského zjevu,
jenž bezmeznější v lásce, než-li v hněvu,
by člověka, jejž krvelačně mořil,
ne v úctě měl, by však se jemu kořil.

VIII.

A přec, ač svit v něm plašil zármuty,
boj nastal strašný v něm a překrutý.
Zachvěl se hrůzou v srdci stěsnaném,
že lkalo, jak pod žhoucím balvanem.
Čím vlastně jest? Tak v bázni jen se tázal,
by odpovědi písmo zas hned smazal.
Ta duše ctná, jež věřila mu mžikem —
jak nízkým vedle ní on podvodníkem!
Proč připjal ji ku svému osudu,
když věděl, že v něm souhrň pobludu,
když hlava jeho, v skutcích prokletá,
i Martě žal a trýzeň upletá?
Vždyť vše, co cítí k ní, jest lásky klamem,
kdy ona u prahu, ne v srdci samém,
toť barva falešná vroucnosti lhané,
jež stráví sebe dřív, než v oheň zplane.
To ranní poupě v lesku veškerém —
on rozkvětu již hrozí večerem,
a život, jenž se sotva odmyká,
v něm nachází již svého hrobníka.

Má před ní rozestřít svou temnou duši,
by zřela tajemství, jež nejmíň tuší,
má strhnout roušku s pravdy málo vděčné,
by zřela propast bídy nekonečné?
A přec, ten pocit je-li pravdivý,
jenž oko mění v démant zářivý,
ne lichých slov jen mělkým pramenem,
zda smí kdy šlehnout klamu plamenem?
Nikdy se Marfa nedotkla ho slovem,
co v tváři tají pod bledosti krovem,
niž na neznámou minulost se ptala,
jež mysl teskností mu stravovala.
Nuž není to mu právě popudem,
by dýl tu nedlel s duše přeludem,
by z temna vybavil cit nejistý,
v němž vysychá mu kořen mladistý?
A co mu život, jejž má vléci dále,
při trýzni nenasytné, v bázni stále,
při nejistotě, zda se k lidem vzpruží,
aneb-li vlkem, jenž se k nim jen druží?
Ten stálý spor s nestálým povděkem,
v němž nese strasť, a přec ne člověkem
zda spínat má mu hrdlo řetězem —
být robem vždy a nikdy vítězem?

Již vidí naděje vzklenuté mosty,
za nimi kvest života létorosty,
buď trávit zde, jak zvíře ve brlohu —
buď mužně vzchopiti ocháblou nohu.
Však sloupy-li se pod ním seřítí?
Nuž, pak co přijde, více necítí,
pak v konci všecko klamné víření,
a ne-li spásy, aspoň smíření.
Tak lépe. Útěcha v tom aspoň pravá,
že žití hru víc v krvi neodhrává,
že zápas skončen, byť strom žití zvadnul —
nezvítězil sic, ale mužně padnul.

Leč v zmítání tom zas se ukájel,
žeť lépe snad, by sebe utájel,
čeho si vědom, by nes' jediný
a život nedrtil, jenž nevinný.
Zdáloť se mu to býti k odpuštění,
když velkou skvrnu tu jí nepřimění,
a jakby její ústa slyšel zbožná:
co zatají, že omluviti možná.
Ba jak by srdce bázní zahleslo,
žeť ne dost silné, aby nekleslo,
a zůstane-li Marfě zatajen,

klid obou že být může uhájen.
Vyznat se jí, toť zdá se obrovité,
však lidské, ztajit vše, co dosud skryté;
před tamtím žasnul, cítil se co děcko — —
a přece k Marfě šel, a řek' jí všecko.

IX.

Pověděl prostě, kdo jest a čím byl,
aniž ji slovem na to připravil,
ba jakby vzdal se již vší naděje,
zda z mraků těch se hvězda zaskvěje.
Netajil ničehož. Na svoji zlobu
krutější ještě vedl obžalobu,
než národ sám. A nevzpíral se soudu,
jenž nad ním zavzněl v nezastavném proudu.
Nelál ni jim, ni svému osudu,
jen z vlastního se vině pobludu,
jenž z nutnosti, co přišlo, vyvolal,
a nebyl mocen, by mu odolal.
Vylíčil nesměle, ne mnohým slovem,
co přetrpěl zde, neznán v skrytu novém,

jak prožil chvíle hlodavého vleku,
kde sám si lékařem, ač nezná léků.
Vylíčil duši v krutém zápasu,
jejž doba nemírní, jsouc bez času,
v němž není smrti, míň však života,
jak nemocným kdy lampa mihotá.
A klekl před ni s duší roztouženou,
před ní ji rozstřel z ňader vytrženou,
ne aby za milost a přízeň prosil,
leč aby tíži sňal, již v srdci nosil.
A s vroucností jí sdílel neklamnou
svých tužeb žár i trýzeň náramnou,
jak čeká na jediné kynutí,
zda určen k životu, zda k zhynutí.
Práh ona posvátný, jehož se chytá,
kde v růžích červánků den mladý svítá,
však nelze-li, by na něj nohou vkročil:
nechť rozhodne, by meč v svých ňádrech zmočil.
K ní jediné svou upnul naději,
zda na břeh smí se troufat s šlépějí,
a není-li tu, jenž mu přisvědčí,
nuž proto zde: nechať jej odstrčí.
Tať prosba jeho: nechce déle žíti,
kde s novým jitrem nová bouř se řítí;

loď vetchá nesténá, by nezhynula,
jen o to lká: by ona pokynula!

Té pravdy krutost Marfou zachvěla;
hned bledla a hned zas se zarděla,
jak list, jenž podleh' větrů nátisku,
se zardívá, že smrti na blízku.
Ret její siná, ohněm zrak jí plane,
chceť noha prchat, a přec zase stane,
ruka se odevrací křečovitá,
a přec lne k srdci, jako když jej vítá.
V němé se bázni ústa otevrou,
snad že to kletby děsné předehrou,
však darmo na slova tu čekati,
vždyť místo kletby chtějí žehnati.
Ňádra se zvednou, jak dvě bílá křídla,
na nichž ulétá duše v jiná sídla,
a přec se touhou zase třepetají,
by prodlely, kde dosud prodlévají.
Na tvář jí všechna hrůza vyspěla,
že zřela, jakby v létech dospěla,
jen lítost prochvěla ji dětinná:
že škoda všeho, co tu zhasíná.
Co anděl stála s mečem na postraze;

kdy však má z ráje pudit, na rozvaze,
zda k nebi vrátit má se — k pokárání,
zda k zemi přilnout v něžném plápolání.

Vzkřik pronikavý náhle zahlučí,
a bez smyslů mu klesla v náručí.
Co znamenalo toto vzkřiknutí?
Zda vítáním, zda heslem k prchnutí?
Snad ve křiku tom kletba nedozněla,
snad že jej k srdci svému tisknout chtěla?
Snad křikem tím se srdce uzamknulo —
kdož ví! Snad v soucitném se pláči hnulo.

Slunce sem vniklo sledním zákmitem,
a chládek rozložil se pažitem,
kvítkům se vůně prýští z kalicha,
již večer ssáje a zas vydychá.
On klada Marfu v měkkost vonných mechů,
naslouchal ustrašen, zda cítí dechu,
kropil ji rosou, k níž své slzy mísil,
ji sladkým jmenem zval, by zas ji vzkřísil.
A přec ani dle zdání netušil,
v jaký procitne zvuk, jejž přerušil,
zda smrti výrokem jej nezleká,

zda na milost v něm přijme člověka.
Zatloukl slavík v nedalekém keři,
až duši projal zvuk, jenž k duši měří;
již Marfa procitlá zrak odemyká —
o zpívej dál: hle hlas tvůj sem až vniká,
a v smírce mění soud i žalobníka!

IV.

I.

Dni prchají a nelze času státi.
Co zašlo, za tím zpět se ohlednem,
kdy s pamětí si v hovor zasednem,
však sluší lépe, o skutečnost dbáti.
Nenajdeť živých, kdo je v hrobech hledá.
Co paměť pojala, již prachniví:
s mdlým nápisem to výklad měnivý,
a musí v květy hnát, co mysl zvedá.

Podzimní mlhy z hor si lůžko stlaly;
do mechu prší listí vybledlé,
a ptactvo v nahém křoví usedlé
umlká s plesy, i s vábnými žaly.
Skončilať příroda své dílo zrání;

teď v pošmurné se halí závoje,
i v slunce lesku málo úkoje,
i hvězdám rozžehnout se mraky brání.
Tuť počnou větry v rozpustilém stěhu,
tu hvízdnou letmo a tu zahučí,
bez kázně k nim se zpousta přiručí,
že lítnou krajem ve vítězném běhu.
Tak chce to čas, jenž chladem oheň splácí;
v svou sluj se plaché zvíře uvírá,
na nebi s teplem světlo umírá,
a člověk s žitím v sebe zas se vrácí.

Kol podzim, v Goaru však jaro pučí;
vyznání jeho Marfu přitáhlo,
že srdce jí se po něm rozpráhlo,
a tluku nezná, jenž mu nezazvučí.
Cítíť v tom velkosti zář pronikavou,
že duch ten, nejvíc ve všem zbloudilý,
v němž chtíče o závod se proudily,
sám ze své vůle hledá cestu pravou.
Cítíť v tom blaženství slast neskonalou,
žeť vtržená jest v jeho duše spor,
ta jediná, jíž vzdal se na úkor,
jej pozvedá teď s láskou vytrvalou.

Cítíť se blaženou v tvé spoluvině,
již chová jako vzácné ostatky,
to jediné, co vzala od matky —
a čemu srdce jediná je skříně.
Tušit, že viny tíž tím vzala na se,
ne aby vině byla omluva,
jež sama na se požár rozduvá,
leč aby stíženého vedla k spáse.
Tušit v tom radost dosud necítěnou,
že lepší jeho stránku ovládá,
v niž míru ratolest že zakládá —
odpusťte jí to, že v tom byla ženou.
Odpusťte jí, že cítila tak v duši.
Však zdá se jí, by jeho odvrhla,
teprv by srdce vinou natrhla,
je k slzám stiskla, jež čas nevysuší.
Jeť právě to, čím měla mu se státi:
kořen si hledá půdu příhodnou,
by rostl v kmen a zeleň lahodnou,
kde zlobná bouře víc jej nerozklátí.
Jinak již nelze, byť i plavba tišší;
v té čistotě, v té srdce vřelosti
proň navždy z duše své klid vyhostí,
a zhřeší s ním, by jemu byla bližší.

A přec ni stínu skvrň k ní nedosáhne;
jeť jako nebe s tváří bezhannou,
v něm slunce, měsíc, hvězdy zaplanou —
a chmurný země výpar k sobě táhne.

II.

Již buď si, že tou chmurou Goar byl;
však spěl, by peruť v zlatě potopil,
a byť jím nebe na čas ve stínu,
co hledal, nelze klásti za vinu.
Ne bez obav, a přec byl štěstím zpitý,
kdy Martin vděk mu kynul okamžitý,
a jak by nohou v nový svět byl vkročil:
vše měnilo svou tvářnost, co v něm zočil.
Toť příliš mnoho, by hned uvěřil,
by pravdy lesk si stínem nešeřil;
však cítil teplo, jež ho rozhřívá,
a v duši cítil, že v něm okřívá.
Tu klíčily v něm vše ty milé puky,
jak vštípené by kouzlem vlídné ruky,
paprsek lásky úsměvy z nich loudí,
a k naději zve, co jim v žilách proudí.
Tuť nosil jaro v ňader hlubině,
v němž on pohřížen s Marfou jedině,
v sluch jímal nových zásad nauku
a nic je nerušilo v souzvuku.

I ptačí zpěv, i vlnek hrkotání
tu zavznělo, tu šepot bez zalkání,
a co jen kryjí něžných skvostů zřídla,
to k blahým zletům rozepnulo křídla.
Tu chodil s Marfou v ouzkém sdružení
navštívit místa trapných toužení,
od hradu k „oku," a zas k jezeru,
by čerpal ve štěstí své důvěru.
Ta místa jim se stala staništěmi,
kde líčil duše stesk a odboj němý,
a jak poutníku, kdy zří místa svatá,
tak byla zde jich mysl vděkem jata.
Tu Marfě vyprávěl v zanícení
o lidstva myšlénkách, jich proudění,
a jaký boj, jak hrozné zápasy,
než světu vítěz palmu ohlásí.
Tu vyprávěl, by vše se bída sčetla,
již člověk přičinil, že lidstvo hnětla,
a neměl dobrých stránek v lepší míře:
člověk by z tvorů byl nejhorší zvíře.
Nebeským světlům cesty vykázal,
tajnostem tvorstva ústa rozvázal,
až k zřídlům všeho bytí sestoupil —
jen sebe o volnost že oloupil.

Nezhledný poklad nedocenných skvostů
odchoval z všehomíra létorostů,
všech mezí hradby strhla jeho síla,
až v posled sebe samu zotročila.
Nebyl to krásných slov jen lichý zvuk,
jenž umírá již, sotva povypuk',
bylof to duše vroucí želání,
jež sobě sama k svátku vyzvání.
Našelť v tom Goar víc než ulevení,
žeť může toužit na svá provinění,
žeť nejkrásnější duše na té zemi
mu citů žehy činí soudružemi.
Mocná to vazba, jež je poutala,
a přec v jich srdcích volnost doutnala,
ba duše jich se slily v jeden zvuk,
a Goar cítil, žeť je konec muk.
Cit vroucí provázel je v sen i v bdění,
co převelebné písně liboznění,
a člun, jejž v bezdno hnaly větrů šlehy,
teď líbezně ploul květnatými břehy.

III.

Divná to věst, jež pojednou
jak sokol s čista nebe slítla;
kdo zaslech' ji jen zašumět,
radost mu v tváři nezakmitla.
Praví se, na všech končinách
že v spor se jitří mysl lidu,
cos, k víře s těží podobno,
jej náhle vyrušilo z klidu.
Neznámý jakýs dobrodruh,
neví se ani odkud vzniklý,
na stolec vede nároky,
a zástup nemalý s ním spiklý.
Tož Goarovy družiny
rozmetky sporé sloučil k sobě,
a poběhlíky, chasou zlou
množí svou četu v rychlé době.

Bezbranné mocí přepadá,
a kdo se opřeli mu zbraní,
nevalný byl jim z toho zisk,
an jeho meč vše k hrobu sklání.
Všem, kdo mu na trůn zpomohou,
přislíbil hodnosti a jmění,
jehož, kdo v spor se postaví,
i s volností jsou pozbaveni.
To vše se v horách povídá
s vším hněvu příznakem i bázně,
a příští den již stvrzuje,
žeť na zem tíhnou doby strázně.

Kdy Goar věsť tu uslyšel,
divoký žár mu z oka šlehnul,
rtem škubnul úsměv neskrotný,
jenž vnitřní neklid neustřehnul.
Rudem se tvář mu zalila,
snad poprvé, co v horách tráví,
a z oka cosi planulo,
jak bděl by za ním šakal dravý.
Co znamenal ten oka žeh,
jaké to odleskem byl výhně?
Tak oko lví se rozžehne,

kdy za krvavou stopou tíhne.
Snad že to zrak je káněte,
kdy čerstvý lup mu v spáru chřadne;
tak zplanou zraky démonu,
kdy náhlá rána v lidstvo padne.
Snad že i v oku andělův
zašlehne oheň této řeči,
kdy zlatá křídla rozepnou
a táhnou s plamennými meči.
Však Goar, co v něm vzňalo se,
dál nezradil ni zvukem slova,
a kdo jej zřel, moh' jím se mást,
leč nepoznal, co v srdci chová.
Odkvapil krokem zrychleným,
v samoty poušť a klid se utek',
bral srdce, ducha na potaz,
jakoby vážil nový skutek.
Dnes nikdo o něm nezvěděl,
ni Marfa, jíž se se vším svěřil,
však jisto, že bděl celou noc,
a ještě bděl, kdy den se šeřil.
Co vážil as na mysli své?
Zda minulost svou, či den příští —
rozprchlé noci matný stín,

či den, jenž z krve hrůz vyprýští?
Snad že mu bylo vítané,
co celou zemi plní lekem,
snad že již ucho napájel
i zbraní chřestem, živých jekem.
Či snad by chtěl se pokusit,
vzít ztrátu zpět odvážnou sázkou,
a důkaz podat na trůnu,
že otcem ten, kdo vládne s láskou?
Toť být by mohlo vábivé —
lži-krále s trůnu v nivec sehnat,
a lid, jenž jemu klnul dřív,
teď musel by mu na něm žehnat.
Vypleti kletou památku,
v ni zapsat nevadnoucí skutky,
a potomstvu je v odkaz dát —
byl by to zápas bez pohnútky?

Kdož zváží tu myšlének tůň,
jež vírem jej až na dno strhla,
že necítil ni mlhy chlad,
jejž noc na sirou zemi vrhla —
že necítil ni větru dech,
kdy nevlídně přes hory písknul,

že ni dne příchod netušil,
kdy ranním šerem z plání blýsknul?
Předsevzetí květ nestálý
však uzrál v něm k zlatému plodu,
zrak, chůze, tvář a slova zvuk —
vše jevilo v něm pevnou shodu.

IV.

Jaký to duch či kouzlo v horách vládne?
krev horkým klokotem vře v mládeži,
a v mužích, jimž rozvážnost náleží,
ba v kmetech tvář i zrak i vůle mládne.
Jeť tomu tak. Umlkly radovánky,
a slovo vážné v ústech zavznělo,
leč jakby v ohni zrak svůj ztápělo,
a roznícelo citův měkké schránky.
Tuť „bledý cizinec" byl k nepoznání.
Od muže k muži spěchá neznaven,
a kde jich větší počet zabaven,
slov plamenu se nikdo neubrání.
Kdo však by zpět tu zůstal v samotnění!
Jak roje včel tu spějí v hromadu,
tu sdílet tužby, tu zas na radu,
a v žhoucí lávu mžikem on je mění.
Jeť v jeho slovech kouzlo přepodivné;

tak vroucně, z hloubi duše vyniká,
že sotva zazní, duše odmyká,
a kdo je slyší, nezdolá a živne.
Té síly v něm se nikdy nenadáli.
Snad proto dosud jen dlel v mlčení,
by zkoumal slov i řeči znamení,
jež i ty strhnou, jichž se dotknou zdálí.
Toť jako vlny bohatého zřídla;
tu z čista hrdla skalin vyplynou,
a již i s břehů květ si přivinou,
a drobní ptáci máčejí v nich křídla.
Tu mluví o vlasti, jež v nebezpečí,
tu o cnosti, jež v lásce úsilné,
tu o matce zas všechněm podílné,
a z lásky dětem nutno, sáhnout k meči.
Tu mluví, ostří jak si k hrdlu sází,
kdo tyranům se zřekne svobody,
a často zajdou celé národy,
než napraví, co jedna zvůle zkazí.
To s takou pravdou dí a s přesvědčením,
to s významem a s takou vroucností,
jak jím by teprv spělo k známosti,
že statky ty jsou nejkrásnějším jměním.
Snad řeknete: To nelze novým zváti.

Toť arci staré, mysl marnivá
že ve slov planý zvuk se odívá;
však nové vždy, zač chceme umírati.
A Goar slovy svými dosáh' cíle.
Než minul den k druhému zárani,
již mládež s muži stojí ve zbrani,
a v boj se chystá v nevídané síle.
Všech srdce k „neznámému“ v oheň zplanou;
jeť, jak by tlukot jich se v jedno slil,
by jeho ústy mocně promluvil
a zas se k srdci vracel na shledanou.
Jsouť volni za ním bez prodlení jíti,
s ním nésti, kamkoliv je povede,
a nechť cokoliv osud upřede:
s ním v spolku chtějí vítězit a mříti.
Jeť společné jim, nevyvratné heslo:
za každou cenu hájit svobodu,
a za zrádce buď ten jmín v národu,
jemuž, než započal, již srdce kleslo.

Byloť jen krátké s Marfou rozloučení;
měkkou jí ruku k srdci přivinul,
na rtech se něžný úsměv rozplynul,
a první z plna štěstí políbení.

Bylotť to cítit v zňatém oka lesku,
jenž nejkrasší se perlou zarosil,
žeť nehoden, by čím se honosil,
kdy na tu pouť by místa popřál stesku.

V.

Již vojska z hor do boje vytáhly;
kam jejich zbraň a kroky zasáhly,
vítá je lidu hlasné nadšení,
a mžikem ruku v ocel promění.
Jak z hory temene kdy kusy ledu
v laviny naběhnou v nedlouhém sledu:
tak vojům přitékají noví hosté,
a s množstvím rostoucím i zápal roste.
Neptáť se druha nikdo v popředí
po názvu toho, jenž je soustředí,
dost na tom, vše že k sobě přiděje,
co jakkoli v něj skládá naděje.
Jej „vůdcem“ zvali, neznajíce jmena,
jež ohlásí snad příštích činů cena;
vždyť váží víc, cô výraz dává duchu,
než jmena zvuk, byť přelahodný sluchu.
Však dobře vůdce svého poznali,
žeť otázky drželi v podáli;
máť málo času, státi v odpověď,
kdo všechněch mečů váží rukověť.

Jeť vůdce v slovech nade všecky sporý,
víc v sebe zabrán, v jakés ducha zory,
k nimž dnem i nocí přidružuje plány,
jež nemohou být dosti proskoumány.
Však mluví-li s kým mžiku náhodou,
tu obstře duši slova lahodou,
a přece zas, co konat naznačí,
i pokynutí k tomu dostačí,
žeť dobře tak již, jako vykonáno.
V něm každý vidí vzor, co být má znáno:
jeť v práci přetěžké sám nejčinnější,
ba sotva tělo při tom ukonejší.
Zdáť se, že pro něj nemá významu,
co milé jest a vzácné každému,
klid, spaní, žerty, hry a pohodlí,
to ani letmo při něm neprodlí,
a kdo té tváře jemné tahy zhledne,
jak sotva zardí se a již zas bledne,
ten zžasne, kterak vítr, deště, chlady
se marně zkoušejí, mít jemu vlády.
V té s obtížemi hře si liboval,
či že v tom srdce hlasu sledoval,
aneb že nechtěl živlům přiznati,
žeť mocnější jsou vůle podstati.

Však mimo to, v čem dbalý bez ustání:
tu radí se, tu zase k práci shání,
tu zkoumá plán, a hned zas sám se vzdálí,
zda i při soka poloze jej schválí.

Netrvá dlouho, lehké výpady
na vítězství jim skytnou návnady,
ba již i silněj na ně udeřil,
však proto jen, by síly přeměřil.
To dostačí, by důvěrou se vzňali,
že nezdarem se čin jich nepokalí,
že vůdce, jenž je v jednu mysl spojil,
za všecky dbá, by všechněch touhu zkojil.
Nepřítel couvnul prvním náběhem;
zde však duch zaplál boje zážehem,
i země oddychla si volněji,
an lepších časů dýchla naději.
Neznámý vůdce ve všech ústech žije,
věsť slovem vroucím do srdcí jej ryje
co mužů vzor a ne co klamné zdání,
žeť spojeno v něm všechněch srdcí plání.

VI.

Noc přišla. Šedých mraků skupiny
přes měsíc táhnou v dálné končiny,
a kde mdlým světlem hvězda zamžiká,
hned zamkne lesk, jejž sotva odmyká.
Se strání vítr k letu kroky zvedá,
sám sebe honě, pouť neznámou hledá,
tu běží jako dítě rozmařilé,
tu sedna, písknutím si krátí chvíle.

Do pláště Goar těsně zahalen,
na mysli váží mnohý prošlý den,
a myšlénky, jež jím se přeženou,
tu strou se v chmury, tu je rozhrnou.
Tu dýchnou ostřím podzimního mrazu,
černé jak mor a zahalené v zkázu,
tu jarním dechem v květy vonné tají,
že na nich s motýly si včelky hrají.
Vidí své srdce v kletby obvině,

jak z bojů těch co fénix vykyne,
a co v něm temna, hrůzy bloudilo,
teď v nejčistší se světlo zproudilo.
Jeť, jakby u kolébky lidstva stanul,
tu lásky dech naň perutěmi vanul,
jak posud nikdy, tlouklo srdce vřele:
vždyť člověk mluvil, jemu tlouklo cele.
Co příroda má něhy v zásobě,
to uzřel v nejkrásnější podobě:
přírody oddech v duši Marfině,
v ní skvít se člověka v své nevině.
Vždyť vše, co velebného v lidu plálo,
již černou mázdru v duši roztrhalo,
poslední šlaky své duch v lásce ztratil,
by v šat se nesmrtelné touhy všatil.
Bylať to chvíle svaté oslny,
kde velkou touhou duch je přeplný,
kde poslední odstrčí závoru,
by v sobě dlel co v dobra pravzoru.
Bylať to chvíle jasna uvědomí,
kde duch poslední pouto vazby zlomí,
kde cíl, jejž vůle víc dle pudu střetla,
již zaskvěje se ve úplňku světla.
Tuť zásady, jež znítí národy,

rozluštěny na slunci svobody,
a jež tu vládne svatá bohyně,
ta shlíží k nim co matka k rodině.
Tuť pravda mluví s tváří usmivavou,
a volnosť rukou žehná nekrvavou,
tu lidský duch svých květů dýchá vůni,
a vše se skvěje lásky na výsluní.

Chladná to noc, a přec se může zdát,
že vidí nebe jarním ohněm plát,
že vidí květů pučet na tisíc
a rosu vlažit jejich něžnou líc.
Takť všecek zabrán v obrazy své duše,
že marně vítr s mrazem kolem kluše,
že mlhy, jež se z dola k hvězdám šinou,
jak milé útvary zrak jeho minou.
Jeť mu, jak by, co hledal s bolestí,
teď v srdci slyšel mluvit s blahostí,
vlasť, domov, vše co drahé člověku,
se hlásí k němu v slasti přívděku.
Plyneť mu noc, jak vlažných větrů vání,
kde vše, co v sporu, došlo vyrovnání,
kde člověk sílí se na míru dehnutí,
a neschází, leč sporův prominutí!

Poblízkých stráží ranním křiknutím,
vzchopil se Goar mocným pohnutím —
platiť dnes, ranou zvážit poslední,
zda volnosti se jitro rozední.
Co však tu patří udiveným okem?
Toť Marfa spěchá k němu letným krokem —
hle obraz, jenž mu lesklý v mysli slynul,
teď v blahém úžasu jej k srdci vinul!

VII.

Již trouba zní a řehce oř,
tu volání, tu řinkot zbraní,
a než se slunce zvedlo z hor,
již nikdo krvi nezabrání.
Jeť vždy si v tváři podoben,
kdy Mars krvavý požár znítí,
jenž srdce vroucím tlukotem
a vzdechy národův se sytí.
Jeť vždy si v tváři podoben,
kdy v rukou drže hrozné váhy,
hned sem, hned tam je nakloní,
by národům vykázal dráhy.
Jak smečky odpoutaných fen
vrhá se vášeň proti vášni,
na prapor napsaná je smrt,
a ta v životech prostopášní.
Z ran proudí lázeň krvavá,
a co se z její pěny vznoří,
buď spásy zář má na čele,
buď rudým žárem zhouby hoří.

Takť vyšleh' plamen zápasu;
tam nápadník, tu Goar velí,
tu svaté lidu nadšení,
tam zpousty, zvůle výbuch smělý.
Tam vraždu, násilí i lup
i s zoufalostí dáno v heslo,
tu vlasť, jíž hrozí okovy,
ač srdce dosud volnost neslo.
Již prvním řadám stele smrť,
i Goaru, ač stál jak stěna,
utrhli z jádra dobrý díl,
jak jazyk zlý z dobrého jmena.
Však dosud neochábla chuť,
jen podrážděna jejich síla;
kdo přes mrtvé se šinou v před,
tiť znají váhu svého díla.
Před nimi „vůdce“ s ranou zlou,
jak vichr před černými mraky,
za ním se blesky mihnou v kříž,
a před ním v sloupy mění zraky.
Jak sama volnost by mu meč
s velebnou hrůzou v ruku tiskla —
tak strašný a přec půvabný,
kdekoli jeho zbraň se blýskla.

Toť nebyl člověk; k posluze
jak by mu stály mocné živly,
ba sama smrt jen čekala,
až na ni zraky jeho kývly.
Moh' zdát se, že to démon kýs,
jehož se netkne rána v seči,
komu však on ji zasadí,
nikdo se z ní již nevyléčí.
Ta tvář jakby ozářená —
kdož zná ten lesk, jímž oči planou?
I ti, kdo za ním vedou meč,
smělostí hoří nepoznanou.
Již proražen nepřátel střed,
v ně voje ženou mocným klínem,
a v zmatku útěk hledá vše,
kdo nevolí být smrti synem.
Rozprášen zbytek jako smeť,
v niž vítr foukne celým dechem,
nezbývá jim, leč složit zbraň,
aneb svou spásu hledat spěchem.
Již rozvívá se volný dech,
k ňadrám se vlní ochlad svěží,
jak proud když půdu prolomí,
a čerstvým krokem k nivám běží.

Již prapor v běhu vítězném
co zástava dob nových duje,
a srdce v štěstí předtuše
v přemocný jásot propukuje.
Již stane krve sytý meč:
jeť soudcem již, jenž výrok vznosil,
a nic nezbývá souzenci,
leč aby o milost jej prosil.

Však jaká zuří tamto seč?
kdož poví, kam se „vůdce" poděl?
Tamť rány k ranám padají,
jak by se smrti hlad v ně oděl.
Nastojte! Toť je vůdcův meč,
jenž jiskry křeše každým tnutím,
ba vůdce meči obklopen,
a smrt mu hrozí zahynutím.
Jeť rychlý spěch tu na pomoc.
Však jaký ryk tu zazní k sluchu?
Toť „Goar! Goar!" z jedněch úst,
až slova ryk zaléhá v uchu.
Bylť falešný to nápadník,
jenž poznal jej se zbytkem druhů,
když Goar mečem na něj tíh',

an prchal s nimi z krve pruhu.
Byl nejstrašnější zápas to,
jaký kdy lidské oko zřelo,
sám zevšad smrtí obklopen,
a přec, co stihnul ranou, mřelo.
Toť vidí, an sem spějí v chvat,
že trupy stlal, jak kosa klasy,
ba nezbývá jich mnoho již,
bys nespočítal jejich hlasy.
Však jmeno to? To vniká v dál,
a „Goar!“ vzduch rozráží jekem,
jak by tam stálo ve zbroji
a neraněné mečů vztekem.
A přec je táhlo ve svou blíž,
jak by je zvala rodná matka,
že spěli se svým životem,
za nežto byla smrt by sladká.
Tam spěli, jak by jmeno to
vší lahody obsáhlo míru,
a pod ním jak by zápasil
převelebný všech bohatýrů.
Však nadarmo a pozdě již.
Smrť řádila tu s plnou chutí,
vše rvala, kles' i nápadník,

leč Goar též jí v obejmutí.
Ranami tělo poseto,
vylévá krve proudy rudé,
oko se láme, tuhne oud,
an život zerván v zbytky chudé.
Však v tváři úsměv kouzelný,
z ní lyne kol tak milé světlo,
a ruměn si v ní pohrává,
jak žití jaro by v ní květlo.
Ji prodchnul nevýslovný váb,
v němž věčnost průhledná se skvěla:
smrt z něho život urvala,
však ducha lesk v něm zapomněla.

VIII.

Co mám vám z děje vyprávěti dál,
kdy vichr hlavní jeho kmeny sklál?
Volnosti slunce vzešlo v plné kráse,
s ním jasný blankyt v kraje rozpíná se,
a národ, jenž tím teplem okřívá,
svých synů hroby slzou zalívá.
Užaslí, němí u Goara stáli,
bylť řečí lesk, jímž všechněch oči plály;
neptal se nikdo v slovech zvědavých,
zda hoden slzy, vzdechů předrahých,
leč jakby každý srdci na dno patřil,
překonán velkostí, a s ním se bratřil.
I Marfa přišla sem. Nemyslete,
že v nářku lkala ústa děvčete,
že v slzách plynouc, rvala sobě vlasy
a zoufalost že u ní slaví kvasy.
Byl tichý její žal a bez slova,
tím větší snad, že známky nechová.
Leč pevně tak se vryl do tváří vzoru,
jak byl by vytesaný do mramoru.

Však při tom oko jasnem svítilo,
jak by se žárem blaha znítilo,
a jakby úkoj nejvyšší tu doma,
jenž zůstal uzamknut něžnýma rtoma.
Nevyprávěla v citů víření,
co hledal, aby našel smíření;
vždyť národ, jenž tu zžaslý kolem stanul,
cítil ten dech, jenž z hrobu k živým vanul.
Znalať to srdce ze všech příkrostí,
by mohla svědčit jeho velkosti,
však cítila všech myslí ozáření —
ne slovem, a přec byli přesvědčeni.
To vyznání, jež znala původem,
to složil teď před celým národem,
a krev, jež z nesčetné mu rány kane,
to svědek ryzý, pravdy nehledané.

Již mnohý převrhnul se roku běh,
co nad hroby zavání růží dech,
co slavík nejvřelejší srdce tluky
tu skládá v přemocné a sladké zvuky.
Tam Goar dřímá, Marfa jemu blíž;
nehledalať jiného blaha výš,
co hvězda zhasla na večerní pouti,

již nelze o samotě nebem plouti.
Takť byly duše obou protkané,
jak s teplem světlo kdy se rozplane,
jak dva kalíšky na štopečce jedné,
kdy jeden zvadne, druhý za ním zbledne.
Blíž hradu spali, v lůně modrých hor,
kde ptačí zpěv prochvíval blízký bor,
kde skalní pramen vtékal do jezera,
v němž luna ploula za nočního šera.
O svatá víro, lidem bájená!
Tuť dcera tvoje s králem spojená!
aj roztržen tu závoj mračen hustý —
lid nezapomněl: hrad přestal být pustý.
Sem putují co k hrobům posvátným,
tu každý list jim skvostem památným,
tu hrstku hlíny za ňádra si dají,
a chladnou hlínou srdce rozhřívají.
Sem příroda lne něhou pověčnou,
sem nesou ples i píseň společnou,
tu slaví štěstí z největšího boje:
tu zrozená i tato píseň moje.

Nákladem

KNIHTISKÁRNY dra. ED. GRÉGRA

vyšly mimo jiné a jsou **v komisi knihkupectví dra. Grégra a Ferd. Dattla** v Praze následující spisy básnické:

Od téhož spisovatele.

Černý prapor. Báseň. Vydání II. 50 kr.; váz. se zlatou ořízkou 1 zl. 10 kr.

Dědicové Bílé hory. Báseň. Vydání II.; 40 kr.; váz. se zlatou ořízkou 1 zl.

Děvče z Tater. Pohorská idyla. Vydání II.; 24 kr., váz. skvostně 60 kr.

Tři povídky. Vydání II.; (Náš dědeček. — U panských dveří. — Domácí učitel.) 50 kr.; váz. 1 zl. 20 kr.

Jiné tři povídky. (Pod dutým stromem. Poldík rumař. Na vejminku.) 80 kr., váz. se zlatou ořízkou 1 zl. 60 kr.

V přírodě. Básně. Řada 1. Vydání II. 40 kr.; váz. se zlatou ořízkou 1 zl. Řada 2. 40 kr.; váz. se zlatou ořízkou 1 zl. Řada 3. 40 kr.; váz. se zlatou ořízkou 1 zl.

Pohádky z naší vesnice. 40 kr.; váz. se zlatou ořízkou 1 zl.

Dále:

Poesie světová. *Sbírka básnických spisův jinojazyčných.*

Obsah: Svazek I. *Byron.* Kain. Dramatická báseň. Přeložil Jos. Durdík. 65 kr., skvostně váz. 1 zl. 50 kr.

Svazek II. *Petöfi Alexandr.* Básně. Přeložili K. Tůma a Frant. Brábek. 1 zl., váz. 1 zl. 85 kr.

Svazek III. *Lermontov Michal.* Básně I. Přeložil A. Durdík. 65 kr., skvostně váz. 1 zl. 50 kr. — Obsah: Démon. — Povídka pro děti. — Bojarin Orša.

Svazek IV. *Longfellov Henry Vadsvorth.* Píseň o Hiavatě. Přeložil J. V. Sládek. 1 zl. 40 kr., váz. 2 zl. 25 kr.

Svazek V. *Kapper dr. Siegfrid.* Zpěvy lidu srbského. I. 80 kr., váz. 1 zl. 65 kr.

Svazek VI. *Kalidas.* Šakuntala. Drama indické. Přeložil Č. Vyhnis. 1 zl. 40 kr., váz. skvostně 2 zl. 25 kr.

Svazek VII. *Heine.* Kniha písní. Přeložil Ervín Špindler. 1 zl. 90 kr., váz. 2 zl. 75 kr.

Svazek VIII. *Holeček.* Junácké písně národa bulharského. 1 zl., váz. 1 zl. 85. kr.

Svazek IX. *Hugo Viktor.* Básně. Přeložil Jar. Vrchlický. 80 kr., váz. 1 zl. 65 kr.
Svazek X. *Lermontov. II.* Přeložil A. Durdík. 65 kr., váz. 1 zl. 50 kr.
Svazek XI. *Kapper dr. Siegfrid.* Zpěvy lidu srbského. II. 1 zl., váz. 1 zl. 85 kr.
Svazek XII. *Krajník dr. Miroslav.* Písně P. J. Bérangera. 1 zl. 60 kr., váz. 2 zl. 45 kr.
Štolba, Jos. *Za oceánem I.* (V západní Indii.) 1 zl., váz. 1 zl. 80 kr.
— *Za oceánem II.* (V Mexiku.) 1 zl., váz. 1 zl. 80 kr.
Světlá, Karol. *Kříž u potoka.* Román. 1 zl. 20 kr., váz. 2 zl., váz. se zlatou ořízkou 2 zl. 10 kr.

Heyduk, Ad. *Lesní kvítí*, seš. 60 kr., váz. 1 zl., 20 kr.

Kamaryt, *Sebrané básně*, seš. 1 zl., váz. 1 zl. 40 kr.

Kapper, Sieg. dr. *Pohádky přímořské.* 50 kr., váz. 1 zl. 10 kr.

Krásnohorská. *Z máje žití.* Druhé rozmnožené vydání s barvotiskovým titulem, seš. 1 zl. 20 kr., váz. 2 zl.

Lafontaine. *Čtrnáctero bájek* s illustracemi *Gustava Dorea*, přel. B. Peška, váz. 4 zl.

Martinec, J. *Básně*, seš. 40 kr., váz. 90 kr.

Mayer, Rudolf. *Básně*. Vydal Durdík, seš 60 kr., váz. 1 zl. 45 kr.

Neruda. *Knihy veršů.* Druhé vydání, seš. 1 zl. 40 kr., váz. 2 zl. 20 kr.

Ruch. *Básně české omladiny 1868.* Sestavil J. V. Sládek. 60 kr., váz. 1 zl. 45 kr.

Sládek, J. V., *Básně.* Carton. 1 zl. 20 kr., skvostně váz. se zlatou ořízkou (v anglické vazbě) 2 zl. 20 kr.

Stašek, Václav, seš. 80 kr., váz. 1 zl. 40 kr.

Štulc, Václav, *Perly nebeské*, seš. 80 kr., váz. 1 zl. 20 kr.

